

М. О. Дурман, доктор наук із державного управління,
доцент, заслужений працівник освіти України,
професор кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету

СЕКТОРАЛЬНА БЮДЖЕТНА ПІДТРИМКА ЯК МЕХАНІЗМ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються питання секторальної бюджетної підтримки регіонального та місцевого розвитку. Регіональний/місцевий економічний розвиток – це та основа української економіки, яка дає можливість не тільки розвивати соціально-економічний комплекс держави, але й забезпечувати конкурентоспроможність регіонів, створювати нові робочі місця з гідною заробітною платою та зменшувати соціальну напругу в територіальних громадах.

Держава в цьому випадку теж може виступати як інвестор (донор), який спрямовує гроші на регіональний розвиток, на реалізацію таких розвиткових проєктів. Не стоять осторонь і міжнародні урядові та неурядові організації, діяльність яких спрямована на допомогу країнам, що цього потребують, у розбудові економіки та запровадженні передових стандартів державного (публічного) управління у сфері національного/регіонального/місцевого розвитку.

Аналізуються результати проведення конкурсу секторальної бюджетної підтримки за кошти Європейського Союзу. Зокрема, перший етап конкурсу пройшов у 2017 році. Було визначено 70 проєктів-переможців, які отримали понад 600 млн грн бюджетного фінансування. У 2020 році відбувся другий етап конкурсу. За його результатами 56 проєктів отримають 535 млн грн. Усього ж заявниками з усіх регіонів України було подано 739 проєктів на загальну суму 8,4 млрд грн.

У дослідженні також вивчається досвід Миколаївської області на прикладі проєкту 2017 року «Інноваційний кластер RInnoHUB», а також даються характеристики проєктів 2020 року: «Розвиток інноваційного кластеру «RInnoHUB», «Економіко-соціальний бізнес-інкубатор для громад», «Інкубатор із запуску бізнесу у сфері аквакультури «AQUABATOR». В економіку Миколаївської області буде залучено за три роки близько 20,7 млн грн. Цікавим є те, що всі три проєкти стали переможцями в програмі «Інноваційна економіка та інвестиції», що ще раз доводить перспективність цього напрямку розвитку національної української економіки та сприяє зростанню іміджу Миколаївської області та України загалом.

Проведення конкурсу проєктів регіонального розвитку, які можуть реалізуватися коштом державного бюджету та які отримано від Європейського Союзу, показує, що державна та донорська підтримка дуже важливі для розвитку регіональної економіки. Майже 850 млн грн буде інвестовано в економіку України та розвиток її територіальних громад протягом трьох наступних років.

Ключові слова: державне управління, регіональний і місцевий розвиток, державна підтримка економічного розвитку, секторальна бюджетна підтримка, конкурс проєктів розвитку.

M. O. Durman. Sectoral budget support as a mechanism of regional and local development

The article considers sectoral budget support for regional and local development. Regional/local economic development is the basis of the Ukrainian economy, which allows not only to develop the socio-economic complex of the state, but also to ensure the competitiveness of regions, create new jobs with decent wages and reduce social tensions in local communities.

In this case, the state can also act as an investor (donor), which directs funds for regional development, for the implementation of such development projects. International governmental and non-governmental organizations, whose activities are aimed at helping countries in need, to develop their economies and implement advanced standards of public administration in the field of national / regional / local development are not left out.

The results of the competition for sectoral budget support at the expense of the European Union are analyzed. The first stage of the competition took place in 2017. 70 winning projects were identified, which received more than UAH 600 million in budget funding. In 2020, the second stage of the competition took place. According to its results, 56 projects will receive UAH 535 million. In total, applicants from all regions of Ukraine submitted 739 projects totaling UAH 8.4 billion.

The study also examines the experience of the Mykolaiv region on the example of the project 2017 “Innovation Cluster RInnoHUB”, as well as the characteristics of projects 2020: “Development of the innovation cluster “RInnoHUB”, “Economic and social business incubator for territorial communities”, “AQUABATOR business start-up incubator in the field of aquaculture”. About 20.7 million UAH will be involved in the economy of the Mykolaiv region for 3 years. It is interesting that all three projects became winners in the Program “Innovative Economy and Investment”. This proves the prospects of this direction of development of the Ukrainian economy and contributes to the growth of the image of the Mykolaiv region and the Ukraine.

The competition for regional development projects, which can be implemented at the expense of the state budget, received from the European Union, shows that state and donor support is very important for the development of the regional economy. Almost UAH 850 million will be invested in Ukraine’s economy and the development of its territorial communities over the next three years.

Key words: public administration, regional and local development, state support of economic development, sectoral budget support, competition of development projects.

Постановка проблеми. Державна підтримка регіонального та місцевого розвитку – завдання, яке поспішно ставиться українським урядом починаючи з проголошення незалежності України. Такі спроби мали в різні роки більший чи менший успіх, проте до 2014 року підхід до формування та реалізації регіональної політики був спрямований на «ручний» режим, коли гроші виділялися тому, хто більше й краще просив, а не тому, кому вони були більше потрібні чи хто докладав зусиль для стимулювання свого розвитку.

Коли в 2008–2009 роках Мінрегіон готував серйозну реформу державної регіональної політики – політики регіонального розвитку, ідея була досить логічною та зрозумілою [1]:

- політика має поширюватися на всі регіони;
- має бути запроваджено систему стратегічних планувальних документів із планувальним циклом, синхронізованим із циклом ЄС – 7 років;
- реалізація політики має здійснюватися через програми, які об'єднують проекти регіонального розвитку;
- фінансування політики має здійснюватися з державного та місцевих бюджетів;
- фінансування проектів у регіонах, які відповідають державним пріоритетам, може здійснюватися за підтримки з державного бюджету, яка має чітко виражений розмір і процедури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами регіонального розвитку, його стимулювання та регулювання займалася велика кількість дослідників. Зокрема, серед них можна виокремити таких науковців і напрями: С. Романюк – сучасний стан і перспективи регіонального розвитку [2], О. Морозова – регіональні аспекти публічного управління [3], М. Латинін, В. Мамонова та В. Родченко – державна економічна політика регіонального розвитку, А. Бойко – планування регіонального розвитку [4], А. Помаза-Пономаренко – напрями державного регулювання регіонального розвитку [5], М. Дурман та О. Дурман – деякі інструменти державної підтримки регіонального розвитку [6] тощо.

Метою статті є аналіз такого інструменту регіонального розвитку як секторальна державна (бюджетна) підтримка регіонального розвитку, зокрема й за кошти Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Регіональний/місцевий економічний розвиток – це та основа української економіки, яка дає можливість не тільки розвивати соціально-економічний комплекс держави, але й забезпечувати конкурентоспроможність регіонів, створювати нові робочі місця з гідною заробітною платою та зменшувати соціальну напругу в територіальних громадах.

Тому для запровадження таких підходів у 2014 року дали старт новій реформі регіональної політики шляхом ухвалення Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року та Стратегії сталого розвитку «Україна-2020».

Саме в першому документі [7] передбачалося, що інтегрований підхід до формування і реалізації нової державної регіональної політики передбачатиме поєднання декількох складових частин, серед яких вказується наявність секторальної (галузевої) політики – підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів шляхом оптимізації і диверсифікації структури економіки, забезпечення ефективної спеціалізації регіонів із пріоритетним використанням власного ресурсного потенціалу.

Метою другого документа [8] стало впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Задля цього рух уперед здійснюватиметься, зокрема, й за таким вектором, як вектор розвитку: вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою із сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього передусім необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему;

Проте це дуже важко зробити без залучення інвестицій в економіку, до того ж у такі проекти, що є «точками зростання», «драйверами економіки».

Держава в цьому випадку теж може виступати як інвестор (донор), який спрямовує кошти на регіональний розвиток, на реалізацію таких розвиткових проектів. Не стоять осторонь і міжнародні урядові та неурядові організації, діяльність яких спрямована на допомогу країнам, що цього потребують, у розбудові економіки та запровадженні передових стандартів державного (публічного) управління у сфері національного/регіонального/місцевого розвитку. Так, за майже 30 років надання міжнародної технічної допомоги Україні (на початок 2020 року) донори надали допомоги майже на 6,5 млрд доларів США, з них на регіональний/місцевий розвиток – майже 920 млн доларів [9].

У межах цього фінансування у 2014 році між урядом України та Європейською комісією було укладено Угоду про фінансування Програми підтримки секторальної політики – Підтримку регіональної політики України (далі – Угода) [10], що спрямована на досягнення цілей, визначених у Державній стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року (перша складова). Загальною метою запропонованої Угоди є підтримка соціальної, економічної та територіальної згуртованості України й підвищення добробуту громадян у всій країні, а її цілями є такі:

- 1) підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
- 2) територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток;
- 3) ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

У межах цієї Угоди в 2018 році було проведено перший етап конкурсу секторальної підтримки за кошти ЄС, у якому серед 507 проектів зі всіх регіонів України було визначено 70 проектів-переможців (рис. 1.).

Серед цих 70 проектів найбільше у Львівській області – 12 проектів; Хмельницькій – 10; по 1 проекту у Миколаївській, Донецькій, Рівненській, Вінницькій, Житомирській, Черкаській, Луганській областях, МОН – 9 проектів, по 1 проекту у Мінагрополітики і Мінрегіону. Загальна сума бюджетного фінансування становить понад 600 млн грн всього – близько 750 млн грн). Вісім областей подали проекти, які не змогли отримати фінансування, зате Міністерство освіти і науки України виграло 11 проектів, а МінАПК – 1 проект.

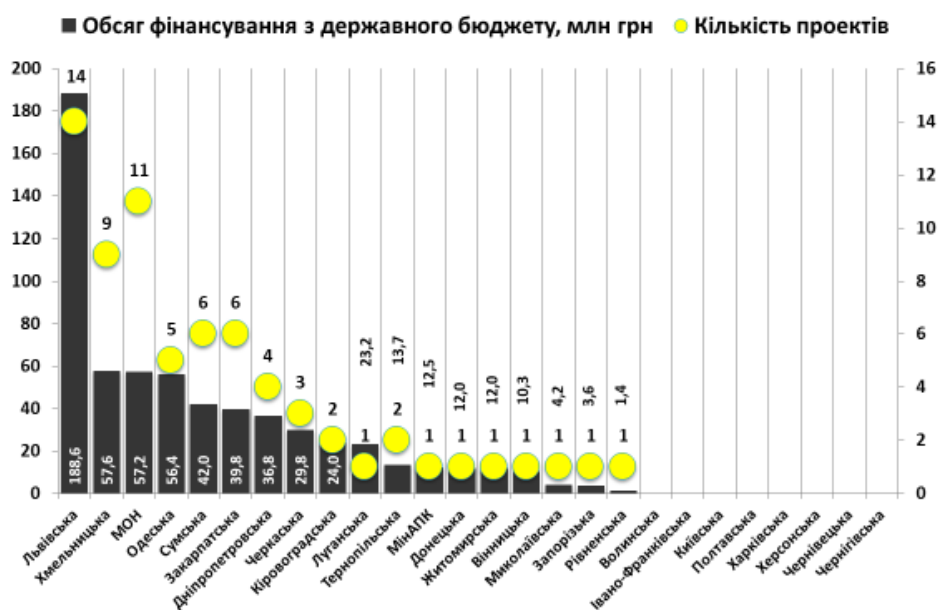

Рис. 1. Кількість проектів-переможців та обсяги фінансування першого конкурсу секторальної підтримки (2017 рік) [11]

2020 року другий етап конкурсу відбувався на оновленій технологічній платформі (проекти подавалися й оцінювалися тільки в електронній формі), було також додано дві програми, на які можна подавати розвиткові проекти. Усього визнано переможцями 56 проектів. На розвиткові цілі передбачено 844 961,304 тис. грн, з них із державного бюджету – 535 068,920 тис. грн, а з місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством, – 309 892,384 тис. грн. Сума бюджетного фінансування дещо зменшилася, порівняно з першим етапом – 535 млн грн проти 600 млн грн, проте загальна сума фінансування зросла майже на 100 млн грн – до 844 млн грн, з 750 млн грн (рис. 2). Це пов’язано насамперед із тим, що заявники для перемоги в конкурсі та отримання допомоги суттєво збільшували частку власного співфінансування або залучали кошти з інших джерел, що не заборонені умовами конкурсу та чинним законодавством.

Цього року 6 областей не змогли підготувати гідних проектів, проте Міністерство розвитку громад і територій підготувало 4 проекти, Міністерство освіти і науки – 2, Міністерство екології – 1. Усього ж заявниками з усіх регіонів України було подано 739 проектів на загальну суму 8,4 млрд грн.

Тепер хочемо розглянути підготовку розвиткових проектів на конкурс секторальної підтримки в областях України на прикладі Миколаївської області.

2017 року в Миколаївській області був один проект-переможець у розділі «Інноваційна економіка та інвестиції», а саме – «Інноваційний кластер «Регіональний інноваційний HUB» (RInnoHUB)» [13]. Мета проекту – створення передумов для індустріального інноваційного розвитку економіки Миколаївської області на базі високотехнологічних, креативних наукомістких вітчизняних розробок товарів і послуг, які матимуть попит на світових ринках, а конкретна мета – зростання кількості нових інноваційних підприємств із високотехнологічними робочими місцями та високою доданою вартістю і продуктивністю.

Замовником проекту виступала Миколаївська обласна державна адміністрація, а ініціатором і виконавцем – Регіональний фонд підтримки підприємництва в Миколаївській області [14]. За три роки виконання проекту він

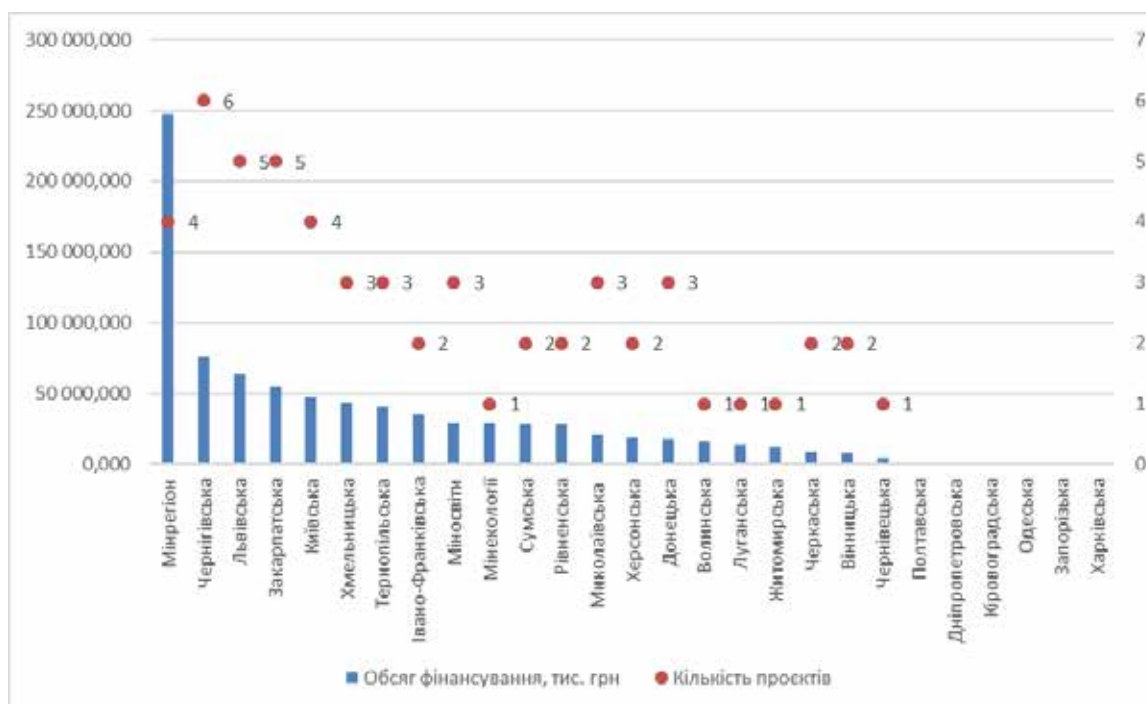

Рис. 2. Кількість проектів-переможців та обсяги фінансування першого конкурсу секторальної підтримки (2020 рік)

Побудовано автором за [12]

підтвердив свою життєздатність і результативність і має на меті продовжувати свою роботу як передового інноваційного проекту не тільки в Миколаївській області, але й у масштабах України та всього світу.

До суттєвих досягнень проекту «RInnoHUB» можна віднести такі [15]:

- створено 45 нових робочих місць;
- створено регіональну біржу стартапів;
- реалізовано та розвинуто 12 інноваційних проектів;
- створено 5 нових підприємств;
- залучено фінансування шляхом участі учасників на різних інвестиційних майданчиках – 10 проектів;
- взято участь 22 проектами у національних стартап-конкурсах.

Працював проект також і в просвітницькому напрямі. Тут він має такі здобутки:

- підготовлено 780 спеціалістів і підприємців в інноваційній галузі;
- створено «Антикризовий канал 2020», де проводяться онлайн-сесії з представниками громад [16].
- випущено 36 випусків щомісячного дайджесту «Прорив» з аналізом сучасного стану інноваційної економіки;

- проведено 70 просвітницьких заходів;

- установлено ділові відносини з майже 20 науково-інформаційними центрами країн ЄС та Азії, а також США.

Варто зазначити, що за майже три роки, які пройшли з моменту першого етапу конкурсу, команда Регіонального фонду підтримки підприємництва в Миколаївській області вийшла на новий рівень і заснувала Агенцію розвитку Причорномор'я [17]. Ця Агенція – об'єднання проектних менеджерів з Миколаївської, Херсонської та Кіровоградської областей (професійні консультанти, представники структур підтримки бізнесу і територіальних громад) з метою залучення інвестицій до Південного регіону України.

22 вересня пройшла перша установча конференція Агенції щодо формування та подання проектів у межах Програми підтримки секторальної політики, яка фінансується коштом державного бюджету, отриманого від ЄС. Кожен з учасників конференції представив концепти проектів, які будуть подані в межах Програми:

- розвиток кластерних ініціатив;
- туристичний напрям;
- інноваційне підприємництво;
- освіта та працевлаштування дорослих людей;
- інклюзія;

- соціальне підприємництво;
- енергоменеджмент;
- громадське телебачення тощо.

Протягом двох місяців ці проекти готувалися до подання на конкурс (формувався цілі і завдання проєктів, визначалися їхні цільові групи та бенефіціари, формувалися переліки заходів і логічно-структурні матриці, оцінювалися ризики тощо). Оскільки Агенція ще не була оформлена юридичною особою саме як Агенція регіонального розвитку, то в неї не було права подавати проєкти на конкурс самостійно (хоча це було однією з новачій другого конкурсу). Проте Агенція була ініціатором розроблення та подання від різних заявників близько 10 проєктів.

Усі проєкти від Миколаївської області, що були визначені переможцями, були підготовані Агенцією розвитку Причорномор'я, а саме:

- 1) Розвиток інноваційного кластеру «RInnoHUB»;
- 2) Економіко-соціальний бізнес-інкубатор для ОТГ;
- 3) Інкубатор із запуску бізнесу у сфері аквакультури «AQUABATOR».

Перший проєкт «Розвиток інноваційного кластеру «RInnoHUB» (заявник – Миколаївська обласна державна адміністрація) є продовженням проєкту-переможця першого етапу і передбачає подальший розвиток ідеї стимулювання інноваційної економіки та підтримки стартапів.

Другий проєкт «Економіко-соціальний бізнес-інкубатор для ОТГ» (заявник – Миколаївська обласна державна адміністрація) має на меті створення комфортного середовища та передумов для перспективного розвитку інноваційного, клієнтоорієнтованого підприємництва в об'єднаних територіальних громадах із метою сприяння в набутті ними фінансової самостійності, формуванні експортного потенціалу та інвестиційної привабливості Миколаївської області в цілому.

Третій проєкт «Інкубатор із запуску бізнесу у сфері аквакультури «AQUABATOR» (заявник – Миколаївська міська рада). Мета проєкту – створення екосистеми розвитку аквафермерства в Південному регіоні через стимулювання малого та середнього підприємництва та створення бази матеріалів, обладнання та технологій у сфері морефермерства. Як результат ми отримаємо створення нових робочих місць і розвиток самозайнятості населення і розвиток нового та актуального виду підприємництва у Південному регіоні.

В економіку Миколаївської області буде залучено за три роки близько 20,7 млн грн. Цікавим є те, що всі три проєкти стали переможцями в Програмі «Інноваційна економіка та інвестиції», що ще раз доводить перспективність цього напрямку розвитку національної української економіки та сприяє зростанню іміджу Миколаївської області та України у цілому.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, проведення конкурсу проєктів регіонального розвитку, які можуть реалізуватися коштом державного бюджету, отриманого від Європейського Союзу, показує, що державна та донорська підтримка дуже важлива для розвитку регіональної економіки. Майже 850 млн грн буде інвестовано в економіку України та розвиток її територіальних громад протягом трьох наступних років. А для Миколаївської області основним драйвером її соціально-економічного розвитку та поліпшення життя жителів південного регіону повинна стати саме інноваційна економіка. Водночас велику роль у залученні коштів і написанні проєктів відіграють Агенції регіонального розвитку обласного та міжрегіонального рівня.

Наступні пошуки плануємо зосередити на вивченні ефективності використання коштів міжнародної технічної допомоги, наданих на першому етапі конкурсу, в інших проєктах та інших областях України.

Список використаних джерел:

1. Ткачук А. Про конкурсні механізми і секторальну підтримку регіонального розвитку. *Інститут громадянського суспільства*. URL: <https://www.esi.org.ua/news/pro-konkursni-mehanizmy-i-sektoralnu-pidtrymku-regionalnogo-rozvytku>.
2. Романюк С. Регіональний розвиток в Україні: минуле, сучасне. Майбутнє? *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 3. С. 113-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2019_3_10.
3. Морозова О. Розвиток публічного управління в контексті євроінтеграції: регіональний аспект. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка*. 2020. Вип. 1. С. 169-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tnven_2020_1_23.
4. Бойко А. Планування регіонального розвитку в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2017. № 1. С. 19–35.
5. Pomaza-Ponomarenko A. Guidelines of the improvement of the state policy of territorial development. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2015. Вип. 2. С. 215-219. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2015_2_32.
6. Дурман М., Дурман О. Субвенція на розвиток інфраструктури об'єднаних територіальних громад як інструмент впровадження нової регіональної політики. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2018. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2018_2_15.

7. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/385-2014-%D0%BF>

8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5/2015>.

9. Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні за результатами проведення Секретаріатом Кабінету Міністрів України моніторингу проектів у 2019 році: Кабінет Міністрів України. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1BA1J90zVID5Kum5aucsTCmWCWwkKhN5s>.

10. Угода про фінансування Програми підтримки секторальної політики Підтримка регіональної політики України: Контракт на реформу сектора між Європейським Союзом та Україною від 27.11.2014 № 984_019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_019.

11. Лукеря І., Бондар О. Секторальна підтримка ЄС: конкурсний відбір проектів регіонального розвитку, які можуть реалізуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу. URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/Лукеря_Бондар.pdf.

12. Перелік проектів-переможців конкурсного відбору проектів регіонального розвитку, які можуть реалізуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від ЄС: Міністерство розвитку громад та територій. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/sektoralna-byudzheta-pidtrimka-yes/perelik-proektiv-peremozhcziv-konkursnogo-vidboru-proektiv-regionalnogo-rozvytku-yaki-mozhut-realizovuvatsya-za-rahunok-koshtiv-derzhavnogo-byudzhetu-otrymanyh-vid-yes/>

13. Інноваційний кластер «Регіональний інноваційний HUB» (RInnoHUB): офіційна сторінка. URL: <https://www.facebook.com/RinnoHubMykolaiv/>

14. Регіональний фонд підтримки підприємництва в Миколаївській області: офіційна сторінка. URL: <https://www.facebook.com/mkrfpp/>

15. Звіт про впровадження проекту «Інноваційний кластер «Регіональний інноваційний HUB» (RInnoHUB)»: поточний архів Миколаївської обласної державної адміністрації (Департамент економічного розвитку та регіональної політики). 2020. 32 с.

16. Антикризисний канал. Проект RInnoHub. URL: https://www.youtube.com/channel/UCwUZ5KSBx4neNENSsbvWQ_w

17. Агенція розвитку Причорномор'я: офіційна сторінка. URL: <https://www.facebook.com/Агенція-розвитку-Причорномор'я-102316858386543/>

References:

1. Tkachuk A. (2017), *“Pro konkursni mekhanizmy i sektoralnu pidtrymku rehionalnoho rozvytku”* [“On competitive mechanisms and sectoral support of regional development”]. URL: <https://www.csi.org.ua/news/pro-konkursni-mekhanizmy-i-sektoralnu-pidtrymku-regionalnogo-rozvytku> [Ukraine]

2. Romanyuk S. (2019), *“Rehionalnyy rozvytok v Ukrayini: mynule, suchasne. Maybutnye?”* [“Regional development in Ukraine: past, present. Future?”] journal *Demohrafiya ta sotsialna ekonomika* [Demography and social economy], vol. 3, pp. 113-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2019_3_10 [Ukraine]

3. Morozova O. (2020), *“Rozvytok publichnoho upravlinnya v konteksti yevrointehratsiyi: rehionalnyy aspekt”* [“Development of public administration in the context of European integration: regional aspect”], *Tavriyskyy naukovyy visnyk. Seriya : Ekonomika* [Taurian Scientific Bulletin. Series: Economics], vol. 1, pp. 169-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tiven_2020_1_23 [Ukraine]

4. Boyko A. (2017), *“Planuvannya rehionalnoho rozvytku v Ukrayini”* [“Regional development planning in Ukraine”], *Visnyk KNTEU* [Bulletin of KNTEU], vol. 1, pp. 19–35 [Ukraine]

5. Pomaza-Ponomarenko A. (2015), *“Guidelines of the improvement of the state policy of territorial development”* [“Guidelines of the improvement of the state policy of territorial development”], *Visnyk Natsionalnoho universytetu sivilnoho zakhystu Ukrayiny. Seriya : Derzhavne upravlinnya* [Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. Series: Public Administration], vol. 2, pp. 215-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2015_2_32 [Ukraine]

6. Durman M. and Durman O. (2018), *“Subventsiya na rozvytok infrastruktury obyednanykh terytorialnykh hromad yak instrument vprovadzhennya novoyi rehionalnoyi polityky”* [“Subvention for the development of the infrastructure of united territorial communities as a tool for implementing a new regional policy”], electronic journal *Teoriya ta praktyka derzhavnogo upravlinnya i mistsevoho samovryaduvannya* [Theory and practice of public administration and local self-government], vol. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2018_2_15 [Ukraine]

7. KМУ (2014), *Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi stratehiyi rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku* [On approval of the State Strategy for Regional Development for the period up to 2020]: the resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine dated 06.08.2014 No 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/385-2014-%D0%BF> [Ukraine]

8. The President of Ukraine (2015), *Pro Stratehiyu staloho rozvytku "Ukrayina-2020"* [On the Strategy of Sustainable Development "Ukraine 2020"]: the Decree of the President of Ukraine dated 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5/2015> [Ukraine]

9. KМУ (2019), *Informatsiya shchodo mizhnarodnoyi tekhnichnoyi dopomohy, shcho nadayetsya Ukraini za rezultatomy provedenoho Sekretariatom Kabinetu Ministriv Ukrainy monitorynhu proektiv u 2019 rotsi* [Information on international technical assistance provided to Ukraine based on the results of project monitoring conducted by the Secretariat of the Cabinet of Ministers of Ukraine in 2019]: information of Cabinet of Ministers of Ukraine. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1BA1J90zVID5Kum5aucsTCmWCWwkKhN5s> [Ukraine]

10. VRU (2014), *Uhoda pro finansuvannya Prohramy pidtrymky sektoralnoyi polityky Pidtrymka rehionalnoyi polityky Ukrainy: Kontrakt na reformu sektora mizh Yevropeyskym Soyuzom ta Ukrainoyu vid 27.11.2014 №984_019* [Financing Agreement for the Sectoral Policy Support Program Regional Policy Support for Ukraine: Sector Reform Contract between the European Union and Ukraine dated 27.11.2014 №984_019]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_019 [Ukraine]

11. Lukerya I. and Bondar O. (2020), *“Sektoralna pidtrymka EU: konkursnyy vidbir proyektiv rehionalnoho rozvytku, yaki mozhut realizuvatysya za rakhunok koshtiv derzhavnoho byudzhetu, otrymanykh vid Yevropeyskoho Soyuzu”* [“Sectoral support of the EU: competitive selection of regional development projects that can be implemented at the expense of the state budget received from the European Union”]. URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/Lukerya_Bodnar.pdf [Ukraine]

12. Ministry of Community and Territorial Development (2020), *Perelik proektiv-peremozhtsiv konkursnoho vidboru proektiv rehionalnoho rozvytku, yaki mozhut realizovuvatysya za rakhunok koshtiv derzhavnoho byudzhetu, otrymanykh vid EU* [List of winning projects of competitive selection of regional development projects that can be implemented at the expense of the state budget received from the EU], official site. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/sektoralna-byudzhetna-pidtrimka-yes/perelik-proektiv-peremozhtziv-konkursnogo-vidboru-proektiv-regionalnogo-rozvytku-yaki-mozhut-realizovuvatysya-za-rahunok-koshtiv-derzhavnogo-byudzhetu-otrymanyh-vid-yes/> [Ukraine]

13. *Innovatsiynyy klaster «Rehionalnyy innovatsiynyy HUB» (RInnoHUB)* (2020), [Innovation cluster "Regional Innovation HUB (RInnoHUB)"], official page. URL: <https://www.facebook.com/RinnoHubMykolaiv/> [Ukraine]

14. *Rehionalnyy fond pidtrymky pidpryyemnytstva v Mykolayivskiy oblasti* (2020), [Regional fund of support of business in the Nikolaev area], official page. URL: <https://www.facebook.com/mkrfpp/> [Ukraine]

15. Mykolayiv Regional State Administration (2020), *“Zvit pro vprovadzhennya projektu «Innovatsiynyy klaster «Rehionalnyy innovatsiynyy HUB» (RInnoHUB)»* [“Report on the implementation of the project "Innovation Cluster" Regional Innovation HUB "(RInnoHUB)" ”], the current archive of the Department of Economic Development and Regional Policy. 32 p. [Ukraine]

16. RInnoHub (2020), *Antykryzovyy kanal. Proyekt RInnoHub* [Anti-crisis channel. RInnoHub project]. URL: https://www.youtube.com/channel/UCwUZ5KSBx4neNENSsbvwQ_w [Ukraine]

17. *Ahentsiya rozvytku Prychornomorya* (2020), [Black Sea Development Agency], official page. URL: <https://www.facebook.com/Ahentsiya-rozvytku-Prychornomorya-102316858386543/> [Ukraine]